

lis in specie generato: propter quod primæ hypostasies immediate à Deo creatæ sunt, ut primus homo, primus leo, & sic de aliis: non enim homo generari potest nisi ab homine. Aliter autem est de illis rebus ad quarum generationem non requiritur agens simile in specie, sed sufficit virtus cœlestis cum qualitatibus activis, & passivis, ut quæ ex putrefactione generantur. Aliorum vero quæ per motum, & generationem producantur, creatura causa esse potest, vel ita quod habeat causalitatem supra totam speciem, sicut sol est causa in generatione hominis, vel leonis: vel ita quod habeat causalitatem ad unum individuum speciei tantum, sicut homo generat hominem, & ignis ignem. Horum tamen causa etiam Deus est, magis intime in eis operans quam aliæ causæ moventes: quia ipse est dans esse rebus. Causæ autem aliæ sunt quasi determinantes illud esse. Nullius enim rei totum esse ab aliqua creatura principium sumit, cum materia à Deo solum sit; esse autem est magis intimum cuilibet rei quam ea per quæ esse determinatur: unde & remanet, illis remotis, ut in Libro de Causis (prop. 1.) dicitur. Unde operatio Creatoris magis pertingit ad intimam rei quam operatio causarum secundarum: & ideo hoc quod creatum est causa alii creaturæ, non excludit quin Deus immediate in rebus omnibus operetur, in quantum virtus sua est sicut medium (1) coniungens virtutem cuiuslibet causæ secundæ cum suo effectu: non enim virtus alicujus creaturæ posset in suum effectum, nisi per virtutem Creatoris, à quo est omnis virtus, & virtutis conservatio, & ordo ad effectum: quia, ut in Libro de Causis (ibid.) dicitur, causalitas causæ secundæ firmatur per causalitatem causæ primæ.

Ad primum ergo dicendum, quod non est ex indigentia Dei quod causis aliis indigeat ad creandum, sed ex bonitate ipsius, qui etiam dignitatem causandi aliis conferre voluit.

Ad secundum dicendum, quod si ponamus secundum quorundam opinionem Angelos deservire Deo in motibus orbium, constat quod Angeli causa erunt generationis, & corruptionis per motum orbium: & ista causalitas in omnes retorquetur, quamvis non omnes circa hoc ministerium occupentur: quia secundum Dionysium (de cœl. Hier. cap. 11.) superiores Angeli inferiores illuminant de ministeriis per eos exequendis. Si autem hoc non supponitur, potest dici, quod ex hoc quod Angeli sunt nobiliores, non sequitur quod habeant hanc dignitatem, quæ est causare generationem, & corruptionem in rebus; sed aliam multo digniorem, quæ consistit in Dei cognitione.

Ad tertium dicendum, quod non potest idem effectus secundum speciem esse à diversis agentibus immediatis, habentibus operationes determinatas ad determinatos effectus, sicut ab arte, & natura. Sed Deus non habet operationem determinatam ad aliquem effectum; immo una sola operatione potest omnes effectus quos vult producere. Unde eundem effectum specie, quem natura producit, Deus potest sine natura operante facere.

Ad quartum dicendum, quod circa exitum rerum in esse per generationem fuit triplex opinio.

Prima fuit potentium latitationem, scilicet Anaxagoræ (I. Phys. text. xxxii. & xxxiii.) qui ponebat omnia in omnibus, & generationem fieri per abstractionem; & sic non ponebat veram generationem,

(1) Al. contingens.

quæ est per hoc quod nova forma substantialis acquiritur materiæ: & in hunc defectum incidit omnis opinio antiquorum, qui non ponebant veram generationem, sed generationem esse vel per congregationem, & segregationem, vel per alterationem tantum: & hoc contungebat eis, quia non ponebant causam formalem, sed vel materialem tantum, vel cum hac etiam agentem.

Alia opinio huic contraria fuit Platonis (In Phædro, & alibi, ut sup.) qui posuit, formas separatas, quas vocavit ideas, esse inducentes formas in materiis: & quasi ad hanc opinionem reducitur opinio Avicennæ (de fluxu entis cap. iv.) qui dicit quod omnes formæ sunt ab intelligentia, & agens naturale non est nisi præparans materiam ad receptionem formæ: & ista opinio procedit ex hoc quod vult unumquodque generari ex suo simili, quod frequenter non invenitur in rebus naturalibus; sicut in his quæ per putrefactionem fiunt: & etiam quia ponebat fieri per se terminari ad formam; & hoc non potest esse, quia per se fieri terminatur ad hoc quod habet esse, quod est terminus factionis; & hoc est tantum compositum, non forma, neque materia: unde forma non nisi per accidens generatur.

Tertia est Aristotelis (VII. Metaph. text. xxxix. & XII. text. xii.) mediâ inter has, scilicet quod omnes formæ sunt in potentia in materia prima, non autem actu; sicut ponentes latitationes dixerunt, quod agens naturale agit non formam, sed compositum, reducendo materiam de potentia in actum; & hoc agens naturale in sua actione est quasi instrumentum ipsius Dei agentis, qui etiam materiam condidit, & formæ potentiam dedit. Unde non oportet, hanc opinionem sustinendo, quod generans creet formam, vel quod faciat aliquid ex nihilo; quia non facit formam, sed compositum.

Ad quintum dicendum, quod sicut calor naturalis agit in virtute animæ, ut instrumentum ejus, ut in II. de Anima (text. i.) dicitur: propter quod non tantum calefacit, sed agit ad generationem carnis animatæ: ita qualitas activa agit in virtute formæ substantialis: & ideo per illam actionem non tantum inducitur materia in actum formæ accidentalis, sed etiam in actum formæ substantialis.

ARTICULUS V.

Utrum mundus sit æternus.

I. P. quæst. xlvi. art. 1. de pot. quæst. 111. art. 17. Quodl. 111. art. 31. & xii. art. 8. & II. contra Gent. cap. xxxi. & seq.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod mundus sit æternus, & ad hoc possunt adduci rationes sumptæ ex quatuor, scilicet ex substantia cœli, ex tempore, ex motu, & ex agente vel movente. Ex substantia cœli sic. Omne quod est ingenitum, & incorruptibile semper fuit, & semper erit. Sed materia prima est ingenita, & incorruptibilis: quia omne quod generatur, generatur ex subjecto, & quod corrumpitur, corrumpitur in subjectum; materiæ autem primæ non est aliquod subjectum. Ergo materia prima semper fuit, & semper erit. Sed materia nunquam denudatur à forma. Ergo materia ab æterno fuit perfecta formis suis, quibus species constituuntur: ergo universum ab æterno fuit,

cujus istæ species sunt partes. Et hæc est ratio Aristoteles in I. Physic. (text. lxxxii.)

2. Præterea. Quod non habet contrarium, non est corruptibile, nec generabile: quia generatio est ex contrario, & corruptio in contrarium. Sed cœlum non habet contrarium, cum motui ejus nihil contrarietur. Ergo cœlum non est generabile, nec corruptibile: ergo semper fuit, & semper erit. Et hæc est ratio Philosophi in I. Cœli & mundi. (text. xx.)

3. Præterea. Secundum positionem fidei, substantia mundi ponitur incorruptibilis. Sed omne incorruptibile est ingenitum. Ergo mundus est ingenitus: ergo fuit semper. Probatio mediæ. Omne quod est incorruptibile, habet virtutem quod sit semper. Sed illud quod habet virtutem quod sit semper, non invenitur quandoque ens, & quandoque non ens: quia sequeretur quod simul esset ens, & non ens: toto enim tempore aliquid est ens ad quod virtus sua essendi determinatur: unde si habet virtutem ut sit in omni tempore, in omni tempore est: & ita si ponatur aliquando non esse, sequitur quod simul sit, & non sit. Ergo nullum incorruptibile est quandoque ens, & quandoque non ens. Sed omne generabile est hujusmodi. Ergo, &c. Et hæc est ratio Philosophi in I. de Cœl. & mund. (text. cxx. & cxxi.)

4. Præterea. Omne quod alicubi est ubi prius nihil erat, est in eo quod prius fuit vacuum: quia vacuum est in quo potest esse corpus, cum nihil sit ibi. Sed si est mundus factus ex nihilo, ubi nunc est mundus, prius nihil erat. Ergo ante mundum fuit vacuum. Sed vacuum esse est impossibile, ut probatur in IV. Physic. (à text. lxiv. usque ad lxxxvi. inclusive) & ut multa experimenta sensitiva demonstrant in multis ingenis, quæ per hoc fiunt quod natura non patitur vacuum. Ergo impossibile est mundum incepisse. Et hæc ratio est Commentatoris III. Cœl. & mund. (text. xxix.)

5. Idem potest argui ex parte temporis sic. Omne quod est semper in principio, & fine sui, semper fuit, & semper erit: quia post principium est aliquid, & ante finem. Sed tempus semper est in eo quod est principium temporis, & finis: quia nihil est temporis nisi nunc, cujus diffinitio est quod sit finis præteriti, & principium futuri. Ergo videtur quod semper fuit tempus, & semper erit; & ita motus, & mobile, & totus mundus. Et hæc est ratio Philosophi in VIII. Physic. (text. x. & xi.)

6. Præterea. Omne id quod nunquam potest demonstrari ut stans, sed semper ut fluens, habet aliquid ante se à quo fluit. Sed nunc non potest demonstrari ut stans, sicut punctus, sed semper ut fluens: quia ratio tota temporis est in fluxu, & successione. Ergo oportet ante quodlibet nunc ponere aliud nunc: ergo impossibile est imaginari tempus habuisse primum nunc: ergo tempus semper fuit, & ita ut prius. Et hæc est ratio Commentatoris ibidem (text. com. xii.)

7. Præterea. Creator mundi aut præcedit mundum tantum natura, aut etiam duratione. Si natura tantum, sicut causa effectum; ergo quodcumque fuit creator, fuit creatura; & ita mundus ab æterno. Si autem duratione; prius autem, & posterius in duratione causat rationem temporis: ergo ante totum mundum fuit tempus: & hoc est impossibile.

In II. Sent. Tom. II.

EX EDIT. P. NICOLAI. (a) Quoad priorem quidem partem text. xi. ac deinceps, quoad posteriorem vero, quæ prioris probationem continet, ab iis verbis: Omne quod agit, text. iv. v. vi. vii.

le, quia tempus est accidens motus, nec est sine motu. Ergo impossibile est mundum non semper fuisse. Et hæc est ratio Avicennæ in sua Metaph. (Lib. IX. cap. 1.)

8. Idem potest ostendi ex parte motus. Impossibile enim est novam relationem esse inter aliqua, nisi aliqua mutatione facta circa alterum eorum, sicut patet in qualitate: non enim aliqua fiunt de novo æqualia, nisi altero extremorum augmentato, vel diminuto. Sed omnis motus importat relationem moventis ad motum, quæ relative opponuntur. Ergo impossibile est motum esse novum, nisi præcedat aliqua mutatio vel in movente, vel in moto; sicut quod unum approximetur ad alterum, vel aliquid aliud hujusmodi. Ergo ante omnem motum est motus: & sic motus est ab æterno, & mobile, & mundus. Et hæc est ratio Philosophi in VIII. Physic. (text. ix.)

9. Præterea. Omne illud cujus motus quandoque est, & quandoque quiescit, reducitur ad aliquem motum continuum, qui semper est: quia hujus successione, quæ est ex vicissitudine motus, & quietis, non potest esse causa aliquid eodem modo se habens, quia idem eodem modo se habens, semper facit idem. Ergo oportet quod causa hujus vicissitudinis sit aliquis motus qui non est semper, & sic oportet quod habeat aliquem motum præcedentem: & cum non sit abire in infinitum, oportet devenire ad aliquem motum qui semper est; & sic idem quod prius. Et hæc ratio est Commentatoris in VIII. Physic. (text. ix.) Idem potest etiam extrahi ex verbis Philosophi. Inducit etiam hanc rationem Commentator in VII. Metaph. ad ostendendum, quod si mundus esset factus, oporteret, quod hic mundus esset pars alterius mundi, cujus motu accideret variatio in mundo isto, sive in vicissitudine motus, & quietis, sive in vicissitudine esse, & non esse.

10. Præterea. Generatio unius est corruptio alterius. Sed nihil corrumpitur nisi generetur prius. Ergo ante omnem generationem est generatio, & ante omnem corruptionem corruptio. Sed hæc non potuerunt esse, nisi mundo existente. Ergo mundus semper fuit. Et hæc est ratio Philosophi in I. de generatione (text. xvii.)

11. Idem potest ostendi ex parte ipsius moventis, vel agentis. Omnis enim actio, vel motus, quæ est ab agente, vel movente non moto, oportet quod sit semper. Sed primum agens, vel movens est omnino immobile. Ergo oportet quod actio ejus, & motus ejus sit semper. Prima sic probatur. Omne quod agit, vel movet, postquam non agebat, vel movebat, educitur de potentia in actum, quia unumquodque agit secundum id quod est in actu: unde si agit postquam non agebat, oportet quod sit aliquid in actu in eo quod prius erat in potentia. Sed omne quod educitur de potentia in actum, movetur. Ergo omne quod agit postquam non agebat, movetur. Et hæc ratio potest extrahi ex verbis Philosophi in VIII. Physic. (a)

12. Præterea. Deus aut est agens per voluntatem, aut per necessitatem naturæ. Si per necessitatem naturæ, cum talia sint determinata ad unum, oportet quod ab eo semper idem fiat: unde si ab eo mundus est aliquando factus, necesse est mundum esse æternum. Si autem agens per voluntatem; omnis

B 2

au-

autem voluntas non incipit agere de novo, nisi aliquis motus fiat in volente, vel ab aliquo impediente, quod prius erat, & postmodum cessat, vel ex eo quod excitatur nunc, & non prius, aliquo inducente ad agendum quod prius non inducebat: cum ergo voluntas Dei immobiliter eadem maneat, videtur quod non incipiat de novo agere. Et ista ratio communiter est Philosophi in VIII. Physic. (text. VIII. & XV.) & Avicem. (IX. Metaph. cap. 1.) & Commentatoris.

13. Præterea. Omnis volens quandoque agere, & quandoque non agere, oportet quod imaginetur tempus post tempus, discernendo tempus in quo vult agere, à tempore in quo non vult agere. Sed imaginari tempus post tempus, sequitur mutationem vel ipsius imaginationis, vel saltem imaginati: quia successio temporis causatur à successione motus, ut patet ex IV. Physic. (text. CI.) Ergo impossibile est quod voluntas incipiat aliquem novum motum agere quem non præcedat alius motus. Et hæc est ratio Commentatoris in VIII. Physic.

14. Præterea. Omnis voluntas efficiendi statim producit effectum, nisi desit aliquid illi voluto quod sibi postmodum adveniat; sicut si modo habeam voluntatem faciendi ignem cras, quando erit frigus, modo isti voluto deest præsentia frigoris, qua adveniente, statim faciam ignem, si possum, nisi ad hoc aliquid aliud desit. Sed Deus habuit voluntatem æternam faciendi mundum: alias esset mutabilis. Ergo impossibile est quod ab æterno non fecerit mundum, nisi per hoc quod aliquid mundo deerat quod postmodum advenit. Sed non potuit advenire nisi per actionem aliquam. Ergo oportet quod ante hoc de novo factum præcedat aliqua actio mutationem faciens; & ita à voluntate æterna nunquam procedat aliquid novum, nisi motu mediante æterno. Ergo oportet mundum æternum semper fuisse. Et hæc est ratio Commentatoris ibidem.

1. Sed contra. Deus aut est causa substantiæ mundi, aut non, sed motus ejus tantum. Si motus tantum, ergo ejus substantia non est creata: ergo est primum principium; & sic erunt plura prima principia, & plura increata, quod supra improbatum est. Si autem est causa substantiæ cœli, dans esse cœlo, cum omne quod recipit esse ab aliquo, sequatur ipsum in duratione, videtur quod mundus non semper fuerit.

2. Præterea. Omne creatum est ex nihilo factum. Sed omne quod est ex nihilo factum, est ens postquam fuit nihil, cum non sit simul ens, & non ens. Ergo oportet quod cœlum prius non fuerit, & postmodum fuerit, & sic totus mundus.

3. Præterea. Si mundus fuit ab æterno, ergo infiniti dies præcesserunt diem istum. Sed infinita non est transire. Ergo nunquam fuisset devenire ad hunc diem, quod falsum est: ergo &c.

4. Præterea. Quicumque potest fieri additio, isto potest esse aliquid majus, vel plus. Sed diebus qui præcesserunt, potest fieri dierum additio. Ergo tempus præteritum potest esse majus quam sit. Sed infinito non est majus, nec potest esse. Ergo tempus præteritum non est infinitum.

5. Præterea. Si mundus fuit ab æterno, ergo & generatio fuit ab æterno tam hominum, quam ani-

malium. Sed omnis generatio habet generans, & generatum; generans autem est causa efficiens generati; & sic in causis efficientibus est procedere in infinitum, quod est impossibile, ut probatur in II. Metaph. (text. V.) Ergo impossibile est generationem semper fuisse, & mundum.

6. Præterea. Si mundus semper fuit, homines semper fuerunt. Ergo infiniti homines sunt mortui ante nos. Sed homine moriente non moritur anima ejus, sed manet. Ergo modo sunt infinitæ animæ in actu à corporibus absolutæ. Sed impossibile est infinitum esse in actu, ut in III. Physic. (a text. XXXV. usque ad finem) probatur. Ergo impossibile est mundum semper fuisse.

7. Præterea. Impossibile est aliquid Deo æquiparari. Sed si mundus semper fuisset, æquipararetur Deo in duratione. Ergo hoc est impossibile.

8. Præterea. Nulla virtus finita, est ad operationem infinitam. Sed virtus cœli est virtus finita, cum magnitudo ejus finita sit, & impossibile sit à magnitudine finita esse virtutem infinitam. Ergo impossibile est quod motus ejus fuerit in tempore infinito, & similiter impossibile est ut esse ejus tempore infinito duraverit: quia duratio rei non excedit virtutem quam habet ad esse: & sic incipit quandoque.

9. Præterea. Nullus dubitat quin Deus natura præcedat mundum. Sed in Deo idem est natura, & duratio sua. Ergo duratione Deus mundum præcedit. Ergo mundus non fuit ab æterno.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod circa hanc questionem est triplex positio.

Prima est Philosophorum, (b) qui dixerunt, quod non solum Deus est ab æterno, sed etiam aliæ res; sed differenter: quia quidam ante Aristotelem posuerunt quod mundus est generabilis, & corruptibilis, & quod ita est de toto universo, sicut de aliquo particulari alicujus speciei, cujus unum individuum corrumpitur, & aliud generatur. Et hæc fuit opinio Empedoclis. Alii dixerunt, quod res fuerunt quiescentes tempore infinito, & per intellectum cœperunt moveri, extrahentem, & segregantem unum ab alio. Et hæc fuit opinio Anaxagoræ. Alii dixerunt, quod res ab æterno movebantur motu inordinato, & postea reductæ sunt ad ordinem; vel casu, sicut ponit Democritus, quod corpora indivisibilia ex se mobilia casu adunata sunt ad invicem; vel à creatore, & hoc ponit Plato, ut dicitur in III. Cœli, & mund. (c) Alii dixerunt, quia res fuerunt ab æterno secundum illum ordinem quo modo sunt: & ista est opinio Aristotelis, & omnium Philosophorum sequentium ipsam: & hæc opinio inter prædictas probabilior est; tamen omnes sunt falsæ, & hæreticæ.

Secunda positio est dicentium, quod mundus incipit esse postquam non fuerat, & similiter omne quod est præter Deum, & quod Deus non potuit mundum ab æterno facere, non ex impotentia ejus, sed quia mundus ab æterno fieri non potuit, cum sit creatus: volunt etiam quod mundum incepisse, non solum fide teneatur, sed etiam demonstratione probetur.

Tertia positio est dicentium, quod omne quod est præter Deum, incepit esse; sed tamen Deus potuit res ab æterno produxisse; ita quod mundum incepisse non potuit demonstrari, sed per revelationem divinam esse habitum, & creditum. Et hæc positio inniuitur auctoritati Gregorii, qui dicit (homil. 1. sup. Ezech.) quod quædam Prophetia est de præterito, sicut Moyses prophetizavit cum dixit Genes. 1. *In principio creavit Deus cælum, & terram.* Et huic positioni consentio: quia non credo, quod à nobis possit sumi ratio demonstrativa ad hoc, sicut nec ad Trinitatem, quamvis Trinitatem non esse sit impossibile: & hoc ostendit debilitas rationum quæ ad hoc inducuntur pro demonstrationibus, quæ omnes à Philosophis tenentibus æternitatem mundi positæ sunt, & solutæ: & ideo potius in derisionem quam in confirmationem fidei vertuntur, si quis talibus rationibus innixus contra Philosophos novitatem mundi probare intenderet.

Dico ergo, quod ad neutram partem questionis sunt demonstrationes; sed probabiles, vel sophisticæ rationes ad utrumque. Et hoc significant verba Philosophi dicentis I. Topic. (cap. VII. in fine) quod sunt quedam problemata de quibus rationem non habemus, ut utrum mundus sit æternus: unde hoc ipse demonstrare nunquam intendit, quod patet ex suo modo procedendi: quia ubicumque hanc questionem pertractat, semper adjungit aliquam persuasionem vel ex opinione plurium, vel approbatione rationum, quod nullo modo ad demonstratorem pertinet. Causa autem quare demonstrari non potest, est ista, quia natura rei variatur, secundum quod est in esse perfecto, & secundum quod est in primo suo fieri, secundum quod exit à causa; sicut alia natura est hominis jam nati, & ejus secundum quod est adhuc in materno utero. Unde si quis ex conditionibus hominis nati, & perfecti veller argumentari de conditionibus ejus, secundum quod est imperfectus in utero matris existens, deciperetur; sicut narrat Rabbi Moyses (Lib. de perplexis veteris testamenti cap. XVII. 11.) de quodam puero, qui, mortua matre, cum esset paucorum mensium, & nutritus fuisset in quadam insula solitaria, perveniens ad annos discretionis, quæsitivus à quodam, an homines essent facti, & quomodo: cui cum exponerent ordinem nativitatis humanæ, objecit puer hoc esse impossibile, asserens, quia homo nisi respiret, & comedat, & superflua expellat, nec per unum diem vivere potest, unde nec in utero matris per novem menses vivere potest. Similiter errant qui ex modo fieri res in mundo jam perfecto volunt necessitatem, vel impossibilitatem inceptionis mundi ostendere: quia quod nunc incipit esse, incipit per motum; unde oportet quod movens præcedat duratione: oportet etiam quod præcedat natura, & quod sint contrarietates: & hæc omnia non sunt necessaria in progressu universi esse à Deo.

Ad primum ergo dicendum est, quod materia est ingenua, & incorruptibilis; non tamen sequitur quod semper fuerit: quia incepit esse non per generationem ex aliquo, sed omnino ex nihilo; & similiter posset deficere, si Deus veller, cujus voluntate materiæ, & toti mundo esse communicatur.

Et similiter dicendum est ad secundum, quod illa ratio procedit de inceptio per generationem, & motum: unde illa est ratio contra Empedoclem, & alios, qui posuerunt cælum generari.

Ad tertium dicendum, quod potentia quæ nunc est in cœlo ad durationem, non mensuratur ad de-

terminatum tempus: unde per eam in ante, & post potuit infinito tempore esse, si eam semper habuisset; sed hanc potentiam durationis non semper habuit, sed voluntate divina in sua creatione sibi tradita est.

Ad quartum dicendum, quod ante creationem mundi non fuit vacuum, sicut neque post: vacuum enim non est tantum negatio, sed privatio: unde ad positionem vacui oportet ponere locum, vel dimensiones separatas, sicut ponentes vacuum dicebant, quorum nullum ponimus ante mundum. Et si dicitur, quod possibile erat ante factionem mundi, mundum futurum esse ubi nunc est; dicendum ad hoc, quod non erat nisi in potestate agentis, ut supra dictum est.

Ad quintum dicendum, quod illa ratio est circularis: quod sic patet secundum Philosophum. Per prius & posterius in motu, est prius & posterius in tempore: unde quando dicitur, quod omne nunc sit finis prioris, & posterioris principium, supponitur quod omne momentum motus sequatur quemdam motum, & præcedat quemdam. Unde dico, quod propositio illa non potest probari, nisi ex suppositione ejus quod per eam concluditur: & ideo patet quod non est demonstratio.

Ad sextum dicendum, quod nunc nunquam intelligitur ut stans; sed semper ut fluens; non autem ut fluens à priori nisi motus præcedat, sed in posterius; nec iterum in posterius, sed à priori, nisi motus sequatur. Unde si nunquam sequeretur, vel præcederet motus, nunc non esset nunc, & hoc patet in motu particulari, qui sensibiliter incipit, cujus quodlibet momentum est fluens: & tamen aliquod est primum, & aliquid ultimum secundum terminum à quo, & in quem.

Ad septimum dicendum, quod Deus præcedit mundum non tantum natura, sed etiam duratione; non tamen duratione temporis, sed æternitatis: quia ante mundum non fuit tempus in rerum natura existens, sed imaginatione tantum: quia nunc imaginamur huic tempori finito, ex parte ante Deum potuisse multos annos addidisse, quibus omnibus præsens esset æternitas; & secundum hoc dicitur, quod Deus potuit prius facere mundum quam fecerit, & majorem, & plures.

Ad octavum dicendum, quod novitas relationis contingit non ex mutatione moventis, sed ex mutatione mobilis, ut large mutatio sumatur pro creatione, quæ proprie mutatio non est; ut dictum est supra. Unde motum cœli præcedit creatio ejus ad minus natura; creationem autem non præcedit aliqua mutatio, cum sit ex non ente simpliciter. Si tamen supponeretur quod etiam cœlum extitisset antequam moveri cœpisset, adhuc ratio non procederet: quia intelligendum est quod duplex est relatio. Quædam est relatio absoluta, sicut in omnibus quæ sunt ad aliquid secundum esse, ut paternitas, & filiatio; & talis relatio non efficitur nova nisi per acquisitionem illius in quo relatio fundatur: unde si acquiratur per motum, talis relatio sequitur motum, sicut similitudo unius ad alterum sequitur alterationem in qualitate, supra quam fundatur relatio. Si autem acquiratur per creationem, sequitur creationem, sicut similitudo creaturæ ad Deum fundatur super bonitatem quæ per creationem acquiratur, per quam creatura Deo assimilatur. Quædam autem relatio sunt quæ simul important relationem, & fundamentum relationis. Novitas autem talium relationum exigit acquisitionem illius rei quæ significatur per nomen,

si-

(b) Ex Edit. P. NICOLAI. Ut videre est Lib. I. de Cœl. & mun. text. CI. ut & Lib. III. text. XXI. & XXIV. I. Metaph. text. XVI. ac deinceps, & III. Metaph. text. XIV. & VIII. Physic. text. X. (c) Ubi citatur ex Timæo, etsi Platonis non expresso nomine, ut cap. 11. text. XXI. videre est.

sicut ipsius habitus qui est scientia: & similiter est de relatione quam importat nomen motus, quæ efficitur nova per acquisitionem ipsius motus à movente in mobili.

Ad nonum dicendum, quod huiusmodi vicissitudinis, quod quandoque mundus non fuit, & postmodum fuit, non est causa efficiens aliquis motus, sed aliqua res semper eodem modo se habens, scilicet voluntas divina, quæ ab æterno fuit de hoc quod mundus in esse post non esse exiret. Et si diceretur, quod idem semper facit idem; dico, quod verum est, si accipiat agens secundum propriam rationem, qua producit determinate hunc effectum. Sicut autem agens naturale determinatur per formam propriam, ut nunquam sequatur actio nisi secundum convenientiam ad formam illam; ita agens voluntarium determinatur ad actionem per propositum voluntatis: unde si voluntas non sit impediibilis, nec mobilis, non sequitur effectus nisi secundum hoc quod voluntas proposuit: & hoc est verum quod voluntas divina in hoc quod semper est eadem, semper facit illud quod ab æterno voluit, quia nunquam cassatur; non tamen facit ut sua voluta semper sint, quia hoc ipse non vult: unde si hoc faceret, quia faceret illud quod ipse non vult, esset simile ac si calor faceret frigus.

Ad decimum dicendum, quod prima individua generabilia, & corruptibilia non prodierunt in esse per generationem, sed per creationem, & ideo non oportet quædam præexistisse ex quibus creata sint, ut sic in infinitum abeat.

Ad undecimum dicendum, quod est duplex agens. Quoddam per necessitatem naturæ, & istud determinatur ad actionem per illud quod est in natura ejus: unde impossibile est quod incipiat agere nisi per hoc quod educitur de potentia ad actum, vel essentiali, vel accidentali. Aliud est agens per voluntatem, & in hoc distinguendum est, quod quoddam agit actione media, quæ non est essentia ipsius operantis; & in talibus non potest sequi effectus novus sine nova actione; & novitas actionis facit aliquam mutationem in agente, prout est exiens de otio in actum, ut in II. de Anima dicitur. Quoddam vero sine actione media, vel instrumento; & tale agens est Deus: unde suum velle est sua actio; & sicut suum velle est æternum, ita & actio; non tamen effectus sequitur nisi secundum formam voluntatis, quæ proponit sic vel sic facere: & ideo non exit de potentia in actum, sed effectus qui erat in potentia agente, efficitur actu ens.

Ad duodecimum dicendum, quod in omnibus illis quæ agunt propter finem, qui est extra voluntatem, voluntas regulatur secundum illum finem: unde secundum ea quæ impediunt: & juvant ad finem, vult quandoque agere, & quandoque non agere. Sed voluntas Dei non dedit esse ipsi universo propter alium finem existentem extra voluntatem ejus, sicut nec movet propter alium finem, ut Philosophi concedunt, quia nobilior non agit propter vilior se: & ideo non oportet ex hoc quod non semper agat, quod habeat aliquid inducens, & retrahens, nisi determinationem voluntatis suæ, quæ ex sapientia sua omnem sensum excedente procedit.

Ad decimum tertium dicendum, quod intellectus divinus intelligit omnia simul; & ideo ex hoc quod intelligit præsentia huius temporis, & illius, non est aliqua mutatio in intellectu ejus, licet hoc non possit

Ex Edit. P. Nicol. (c) Colligitur ex Lib. XVI. Moral. cap. XVIII.

contingere in intellectu nostro: & ideo patet quod ratio sophistica est. Similiter nec ponitur aliquis motus ex parte rei imaginatæ, quia Deus noluit facere universum post aliquod tempus, quia tempus ante non erat, nisi imaginatum, ut prius dictum est.

Ad decimum quartum dicendum, quod voluntas divina non ab æterno produxit universum, quia aliquid deerat ipsi volito: hoc enim quod volito potest intelligi deesse, propter quod differtur, est proportio ipsius ad finem; sicut voluntas hominis differt sumere medicinam, quando medicina non est proportionata sanitati hominis: & sic dico, quod ipsi universo, quod fieret ab æterno, deerat proportio ad finem, quæ est voluntas divina: hoc enim voluit Deus ut haberet esse post non esse, sicut natura, ita & duratio; & si ab æterno fuisset, hoc sibi defuisset: unde non fuisset proportionatum divinæ voluntati, quæ est finis ejus.

Et quia ad rationes in contrarium factas, quas dixi demonstrationes non esse, inveniuntur Philosophorum responsiones; ideo quamvis verum concludant, ad eas etiam respondendum est, secundum quod ipsi Philosophi respondent, ne alicui disputanti contra tenentes æternitatem mundi ex improviso occurrant.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dicit Commentator in Lib. de Substantia orbis (cap. 11.) Aristoteles nunquam intendit quod Deus esset causa motus cœli tantum, sed etiam quod esset causa substantiæ ejus dans sibi esse. Cum enim sit finita virtus, eo quod corpus est, indiget aliquo agente infinitæ virtutis, à quo & perpetuitatem motus habeat, & perpetuitatem essendi, sicut metum, & esse. Non tamen ex hoc sequitur quod præcedat duratio: quia non est dans esse per metum, sed per influentiam æternam, secundum quod scientia ejus est causa rerum, & ex hoc quod scit ab æterno vel finem. Unde ex hoc quod infinitum esse, sicut ex hoc quod sol est ab æterno, sequitur quod radius ejus ab æterno sit.

Ad secundum respondet Avicenna in sua Metaphysica (tract. VI. cap. 1. & 11. ut & tract. IX. cap. IV.) dicit enim omnes res à Deo creatas esse, & quod creatio est ex nihilo, vel ejus quod habet esse post nihil. Sed hoc potest intelligi dupliciter: vel quod designetur ordo durationis, & sic secundum eum falsum est; aut quod designetur ordo naturæ, & sic verum est. Unicuique enim est prius secundum naturam illud quod est ei ex se, quam id quod est ei ab alio. Quælibet autem res præter Deum habet esse ab alio. Ergo oportet quod secundum naturam suam esset non ens, nisi à Deo esse haberet; sicut etiam dicit Gregorius, (c) quod omnia in nihilum deciderent, nisi ea manus omnipotentis contineret: & ita non esse, quod ex se habet naturaliter, est prius quam esse quod ab alio habet, etsi non duratio: & per hunc modum conceduntur à Philosophis res à Deo creatæ, & factæ.

Ad tertium dicendum, quod infinitum actu impossibile est; sed infinitum esse per successionem, non est impossibile. Infinitum autem sic considerati quodlibet acceptum finitum est: transiens autem non potest intelligi nisi ex aliquo determinato ad aliquod determinatum: & ita quodcumque tempus determinatum accipiat, semper ab illo tempore ad istud est finitum tempus; & ita est devenire ad præsens tempus. Vel potest dici, quod tempus præteritum

tum est ex parte anteriori infinitum, & ex posteriori finitum; tempus autem futurum è contrario. Unicuique autem ex parte illa quæ finitum est, est ponere terminum, & principium vel finem. Unde ex hoc, quod infinitum est tempus præteritum ex parte anteriori, secundum eos sequitur quod non habeat principium, sed finem: & ideo sequitur quod si homo incipiat numerare à die isto, non poterit numerando pervenire ad primum diem; & è contrario sequitur de futuro.

Ad quartum dicendum, quod infinito non fit additio secundum suam totalem successionem, quæ infinitum est in potentia tantum accipientis; sed alicui finito accepto in actu: & illo nihil prohibet aliquid esse plus vel majus. Et quod hæc ratio sit sophistica patet, quia tollit etiam infinitum in additione numerorum, ut si sic dicatur: Aliquæ species numerorum sunt excedentes denarium, quæ non excedunt centenarium: ergo plures species excedunt denarium quam centenarium; & ita cum infinitæ excedant centenarium, erit aliquid majus infinito. Patet ergo quod excessus, & additio, & transitus non est nisi respectu alicujus in actu, vel in re existentis, vel actu per intellectum, vel imaginationem acceptæ. Unde per has rationes sufficienter probatur quod non sit infinitum in actu, nec hoc est necessarium ad æternitatem mundi. Et istæ solutiones accipiuntur ex verbis Philosophi III. Physic. (a text. XVI. usque in finem.)

Ad quintum dicendum, quod eundem effectum præcedere causas infinitas per se, vel essentialiter, est impossibile; sed accidentaliter est possibile; hoc est dictum, aliquem effectum de cujus ratione sit quod procedat à causis infinitis, esse impossibilem; sed causas illas quarum multiplicatio nihil interest ad effectum accidit effectus esse infinitas. Verbi gratia, ad esse cultelli exiguntur per se aliquæ causæ moventes, sicut faber, & instrumentum; & hæc esse infinita est impossibile, quia ex hoc sequeretur infinita esse simul actus; sed quod cultellus (1) factus à quodam fabro sene, qui multoties instrumenta sua renovavit, sequitur multitudinem successivam instrumentorum, hoc est per accidens; & nihil prohibet esse infinita instrumenta præcedentia istum cultellum, si faber fuisset ab æterno. Et similiter est in generatione animalis: quia semen patris est causa movens instrumentaliter respectu virtutis solis. Et quia huiusmodi instrumenta, quæ sunt causæ secundæ, generantur, & corrumpuntur, accidit quod sunt infinitæ: & per istum etiam modum accidit quod dies infiniti præcesserint etiam istum diem: quia substantia solis ab æterno est secundum eos & circulatio ejus quælibet finita. Et hanc rationem ponit Commentator in VIII. Physic. (text. xv. & XLVI.)

Ad sextum dicendum, quod illa objectio inter alias fortior est; sed ad hanc respondet Algazel in sua Metaph. ubi dividit ens per finitum, & infinitum; & concedit infinitas animas esse in actu; & hoc est per accidens, quia animæ rationales ex utraque corporibus non habent dependentiam ad invicem. Sed Commentator respondet, quod animæ non remanent plures post corpus, sed ex omnibus manet una tantum, ut infra patebit: unde nisi hæc possetur, quam ponit in III. de Anima, primo improbaretur, ratio contra eum non concluderet. Et hanc etiam rationem tangit Rabbi Moyses (I. de perplexis veteris testamenti cap. LXXIII.) ostendens prædictam rationem non esse demonstrationem.

(1) Al. sit factus. (2) Al. omittitur est.

Ad septimum dicendum, quod etiam si mundus semper fuisset, non æquaretur Deo in duratione: quia duratio divina, quæ est æternitas, est tota simul; non autem duratio mundi, quæ successione temporum variatur. Et hanc ponit Boetius in V. de Consolatione (pros. VI.)

Ad octavum dicendum, quod in cœlo non est potentia ad esse, sed ad ubi tantum, secundum Philosophum; & ideo non potest dici, quod potentia ad esse sit finita vel infinita; sed potentia ad ubi finita est. Nec tamen oportet quod motus localis, cui correspondet hæc potentia, sit finitus: quia motus est infinitus duratione ab infinitate virtutis moventis, à qua fluit motus in mobile. Et hæc est ratio Commentatoris in XI. Metaph. (text. XLII.) tamen hoc quod dicit, quod non habet potentiam ad esse, intelligendum est, ad acquirendum esse per motum; habet tamen virtutem, vel potentiam ad esse, ut dicitur in I. Cœl. & mund. & hæc virtus finita est; sed acquiritur duratio infinita ab agente separato infinito, ut ipsemet in Lib. de Substantia orbis (cap. 11.) dicit.

Ad nonum dicendum, quod duratio Dei, quæ æternitas ejus (2) est, & natura ipsius sunt una res; & tamen distinguuntur ratione, vel modo significandi: quia natura significat quædam causalitatem, prout dicitur natura motus principium; duratio autem significat quædam permanentiam: & ideo si accipiat præ eminentia naturæ divinæ, & durationis ad creaturam, ut utrumque est res quædam; inveniatur eadem præ eminentia: sicut enim natura divina præcedit creaturam dignitate, & causalitate; ita & duratio divina eisdem modis creaturam præcedit. Non tamen oportet, si Deus præcedit mundum per modum naturæ, ut significatur cum dicitur, Naturaliter præcedit mundum, quod etiam mundum præcedat per modum durationis, ut significatur, cum dicitur, Deus duratione præcedit mundum; cum non sit idem modus significandi naturæ, & durationis. Et similiter solvantur multæ alie similes objectiones, ut in I. Libro dictum est.

ARTICULUS VI.

Utrum convenienter exponatur: In principio creavit Deus cœlum & terram, id est in Filio.

1. P. quæst. XLVI. art. 3.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter exponatur: In principio creavit Deus cœlum, & terram, id est in Filio. Patet enim est principium totius Divinitatis, ut Augustinus dicit (Lib. IV. de Trin. cap. XX.) Ergo per principium appropiate debet intelligi Pater.

2. Præterea. Ut in I. Libro dictum est, Ex ipso dicitur propter Patrem, In ipso propter Spiritum Sanctum. Ergo per hoc quod dicitur, In principio, intelligitur Spiritus Sanctus, & non Filius.

3. Item. Videtur quod inconvenienter dicatur, In principio temporis. Quia tempus adjacet motui firmamenti. Sed firmamentum factum est secunda die. Ergo principium temporis fuit post creationem cœli, & terræ; & ita non in principio temporis creata sunt.

4. Præterea. Tempus est unum de quatuor primo creatis. Sed tempus non est creatum in principio temporis, quia tempus sic esset indivisibile, quod est impossibile. Ergo nec cœlum, nec terra.

5. Item.

Unde secundum Philosophum in I. Cœl. & mund. (c)